

Ammatilliset väyläopinnot osana korkeakoulutuksen polkua

Korkeakoulutus ja tutkimus 2030 -vision keskeisinä kehittämisaalueina ovat jatkuvan oppimisen mahdollistaminen, osaamis- ja koulutustason nostaminen sekä toisen asteen kanssa tehtävä yhteistyö. Oppilaitoksilta halutaan tiivistä nivelvaiheyhteistyötä ja toimenpiteitä korkeakouluopintoihin siirtymisen nopeuttamiseksi. (OKM 2019, 10–11.)

Toisen asteen ammatilliset oppilaitokset ja ammattikorkeakoulut tekevät eri puolilla Suomea tiivistä yhteistyötä rakentamalla erilaisia jatko-opintoihin tähtääviä opintopolkuja. Perinteisen valintakokeiden ja yhteishaun kautta tutkinto-opiskelijaksi hakeutumisen rinnalle on syntynyt muun muassa uusia väylä- ja jatkoväyläopintoja (ks. HAMK 2019; Ikonen ym. 2018; OKM 2017, 85). Voimassa olevat ammatillisten perustutkintojen perusteet mahdollistavat jatko-opintovalmiuksia parantavien tutkinnon osien ja korkeakouluopintojen sisällyttämisen osaksi ammatillista tutkintoa muun muassa valinnaisina tutkinnon osina. Korkeakouluun tähtäävä toisen asteen opiskelija voi hyödyntää tätä opintotarjontaa osana yksilöllistä opintopolkuaan, hakeutua opintojen avulla tutkinto-opiskelijaksi ja tunnustaa ne osaksi korkeakoulu-tutkintoa jatkaessaan opintojaan korkeakoulussa.

EPPA-hankkeessa kehitimme opiskelijoiden yksilöllisiä osaamispolkuja, joiden tavoitteena oli sujuvoittaa siirtymiä jatko-opintoihin ja työelämään. Yksi kehitetyistä poluista oli korkeakoulutuksen polku. Hankkeen aikana polulla opiskeli muutamia korkeakouluopintoihin tähtääviä pilottiopiskelijoita. Opiskelijoilta ja oppilaitosten toimijoilta saadun palautteen ja kokemusten pohjalta kehitimme hankkeessa Lapin ammattikorkeakoulun ja Lapin yliopiston jatkuvan oppimisen ja ohjauksen käytäntöjä. Tässä artikkelissa kuvaan väyläopintoja ja niiden kehittämistä Lapin ammattikorkeakoulussa.

AMMATILLISET VÄYLÄOPINNOT LAPIN AMMATTIKORKEAKOULUSSA

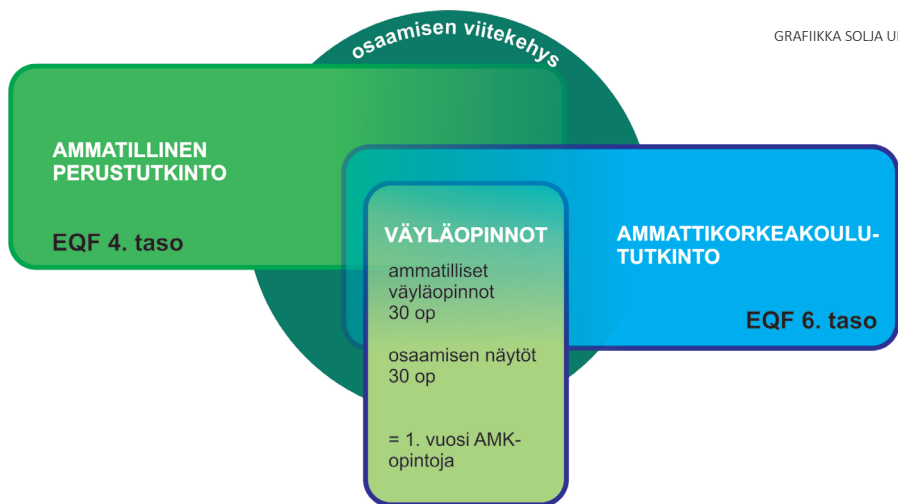
Lapin ammattikorkeakoulu on tarjonnut vuodesta 2017 lähtien Lapin koulutuskeskus REDUn, Lappian ja Saamelaisalueen koulutuskeskuksen ammatillisen koulutuksen opiskelijoille maksuttomia 30 opintopisteen väyläopintoja. Väyläopinnot ovat Lapin ammattikorkeakoulun opetussuunnitelman mukaista opetusta ja ne tarjoavat opiskelijalle mahdollisuuden tutustua ammattikorkeakouluopintoihin, kehittää ja syventää omaa osaamistaan sekä aloittaa tutkintotavoitteinen opiskelu. Ideana on, että tutkinto-opiskelu-aika lyhenee ammatillisessa koulutuksessa hankitun osaamisen, osaamisen näyttöjen ja avoimessa ammattikorkeakoulussa suoritettujen väyläopintojen perusteella. Opiskelija voi hakea Lapin ammattikorkeakouluun tutkinto-opiskelijaksi erillishaussa (avoimen väylän -haku) suoritettuaan väyläopinnot 30 opintopistettä ja soveltuvan ammatillisen perustutkinnon. Opiskelijan hallitessa ensimmäisen lukuvuoden osaaminen, hän voi jatkaa opintojaan suoraan toiselle vuodelle tutkinto-opiskelijaksi hyväksymisen jälkeen.

Taulukko 1 Ammatillisen perustutkinnon soveltuvuus Lapin ammattikorkeakoulun väyläopintoihin

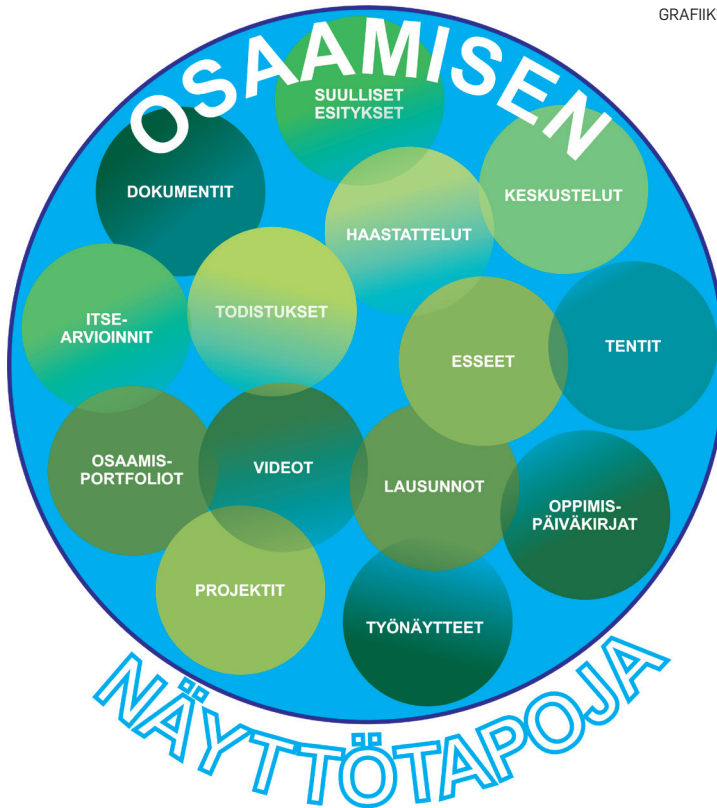
Opinnot ammatillisella toisella asteella	Soveltuvat väyläopinnot Lapin AMKissa
Matkailun perustutkinto (matkailupalvelujen tuottaja, vastaanottovirkailija, matka-asiantuntija), Ravintola- ja cateringalan perustutkinto (tarjoilija, kokki)	Restonomikoulutus, restonomi (AMK), suomenkielinen ja englanninkielinen koulutus
Liikunnanohjauksen perustutkinto (liikuntaneuvoja)	Liikunnan ja vapaa-ajan koulutus, liikunnanohjaaja (AMK)
Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto (lähihoitaja)	Geronomikoulutus, geronomi (AMK)
Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto (lähihoitaja, kuntoutus)	Fysioterapiakoulutus, fysioterapeutti (AMK)
Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto (lähihoitaja)	Sairaanhoitajakoulutus, sairaanhoitaja (AMK)
Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto (lähihoitaja)	Terveystieteiden perustutkinto, terveydenhoitaja (AMK)
Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto (lähihoitaja)	Sosionomikoulutus, sosionomi (AMK)
Media-alan ja kuvallisen ilmaisun perustutkinto (mediapalvelujen toteuttaja, kuvallisen ilmaisun toteuttaja, kuva-artsaani)	Kuvataiteen koulutus, kuvataiteilija (AMK)
Liiketoiminnan perustutkinto (merkonomi)	Liiketalouden koulutus, tradenomi (AMK), suomenkielinen ja englanninkielinen koulutus
Tieto- ja viestintäteknikan perustutkinto (datanomi)	Tietojenkäsittely, tradenomi (AMK)

Tieto- ja viestintätekniikan perustutkinto (datanomi), Tieto- ja tietoliikennetekniikan perustutkinto (ICT-asentaja)	Tieto- ja viestintätekniikka, insinööri (AMK)
Maanmittausalan perustutkinto (kartoittaja)	Maanmittaustekniikan koulutus, insinööri (AMK)
Kone- ja tuotantotekniikan perustutkinto (koneasentaja, koneautomaatioasentaja), Autoalan perustutkinto (ajoneuvoasentaja), Kaivosalan perustutkinto	Konetekniikan koulutus, insinööri (AMK)
Sähkö- ja automaatioalan perustutkinto (sähköasentaja)	Sähkö- ja automaatiotekniikan koulutus, insinööri (AMK)
Rakennusalan perustutkinto (talonrakentaja, maarakentaja, maarakennuskoneen kuljettaja, kivirakentaja), Talotekniikan perustutkinto, Teknisen suunnittelun perustutkinto, Kaivosalan perustutkinto, Puuteollisuuden perustutkinto (puuseppä, teollisuuspuurakentaja)	Rakennus- ja yhdyskuntatekniikan koulutus, insinööri (AMK)
Luonto- ja ympäristöalan perustutkinto (luonto-ohjaaja, luonnonvarantuottaja, luonto- ja ympäristöneuvoja, ympäristöhoitaja), Metsäalan perustutkinto (metsäenergiaantuottaja, metsuri, metsäpalveluiden tuottaja, metsäkonekuljettaja)	Metsätalouden koulutus, metsätalousinsinööri (AMK)
Luonto- ja ympäristöalan perustutkinto (poronhoitaja), Maatalousalan perustutkinto (eläintenhoitaja, maaseutuyrittäjä), Puutarha-alan perustutkinto (puutarhuri), Elintarvikealan perustutkinto (lihatuotteiden valmistaja)	Maaseutuelinkeinojen koulutus, agrologi (AMK)

Ammatillisiin väyläopintoihin osallistumisen edellytyksenä on soveltuvan ammatillisen perustutkinnon opiskelu (ks. taulukko 1). Amatilliset väyläopinnot rakentuvat Lapin ammattikorkeakoulun koulutusten ensimmäisen lukuvuoden opinnoista ja opiskelu tapahtuu tutkinto-opiskelijoiden kanssa samassa ryhmässä. Väyläopinnot ajoittuvat pääsääntöisesti perustutkinto-opintojen viimeiselle lukuvuodelle. Opiskeluaika lyhenee, kun opiskelija suorittaa ammatillista perustutkintoaan loppuun aloit-
taen samalla ammattikorkeakouluopintojen tekemisen (kuvio 1).

Kuvio 1 Amatilliset väyläopinnot Lapin AMKissa

Kuvio 2 Osaamisen näyttötapa Lapin AMKissa

Hakeutuminen ammatillisiin väyläopintoihin tapahtuu kaksi kertaa vuodessa. Opiskelijat käyvät keskustelun väyläopinnoista omaohjaajan ja/tai opinto-ohjaajan kanssa osana HOKS- ja uraohjauskeskustelua ennen opintoihin ilmoittautumista. Keskustelussa kartoitetaan väyläopintojen soveltuvuus ja sijoittaminen ammatillisen perustutkinnon opintoihin, opiskelijan valmiudet korkeakouluopintoihin sekä erilaisten opiskelumuotojen sopiminen opiskelijan elämäntilanteeseen. Opiskelija voi suorittaa halutessaan väyläopintojen 30 op lisäksi loput ensimmäisen vuoden opinnoista osaamisen näytöillä. Hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen prosessi rakentuu erilaisten näyttöjen kautta ja niistä sovitaan erikseen AMKin opinto-ohjaajan kanssa käytävissä ohjauskeskusteluissa. Näytön avulla opiskelija esittää tutkinnon tavoitteiden tai yksittäisen opintojakson osaamistavoitteiden mukaisen osaamisen. Näyttöjä voivat olla esimerkiksi osaamisportfoliot, työnäytteet, osaamista yksilöivä työtodistus sekä kirjalliset tai suulliset tentit (kuvio 2).

Väyläopintoihin osallistuneiden ja opiskelijoiden suorittamien opintopisteiden määrä on vuosi vuodelta kasvanut. Vuonna 2017 väyläopiskelijoita oli yksi, vuonna 2018 opiskelijoita oli 16 ja vuonna 2019 opintonsa aloitti 23 väyläopiskelijaa. Väyläopiskelijat ovat suorittaneet väyläopintoja eri koulutusten päivä- ja monimuotoryhmissä. Opintopisteitä on suoritettu vuosina 2017–2019 yhteensä 925 opintopistettä.

Tutkintoon Lapin AMKiin yhteistyöoppilaitosten väyläopiskelijoista on jatkanut 11 opiskelijaa, 19 opiskelijalla väyläopinnot vielä jatkuvat ja 7 opiskelijaa aloitti opinto-
taipaleensa tammikuussa 2020 (Löf 2020).

AMMATILLISTEN VÄYLÄOPINTOJEN KEHITTÄMINEN

Lapin AMKissa väyläopinnoista on muutaman vuoden kokemus ja kehittäminen jatkuu jatkuvan kehittämisen ajattelun mukaisesti kokemusten ja palautteiden pohjalta. Väyläopintoja ja osaamisen näyttöjä on suunniteltu ja kehitetty edelleen yhteistyössä ammattikorkeakoulun ja ammatillisen koulutuksen asiantuntijoiden ja opettajien kanssa. Mallia kehitettäessä on käyty läpi opetussuunnitelmia ja opintojaksosten sisältöjä sekä haettu sieltä yhteisiä ydinsisältöjä, joita voidaan hyödyntää sekä ammatillisissa perustutkinnoissa että ammattikorkeakoulussa ja osaamisissa, joita ammatillinen perustutkinto ei opiskelijoille tuota suhteessa ammattikorkeakoulun ensimmäisen vuoden opintoihin. Ensimmäisen vuoden AMK-koulutusten opinnoista on määritelty ne opintojaksot, joita opiskelija suorittaa ja joita voidaan osoittaa osaamisen näytöillä. Mallin ja opintojen määrittely on selkeyttänyt opintojen suunnittelua ja auttanut hahmottamaan opiskelukokonaisuutta.

Väyläopiskelijoilta saatu palaute

Opiskelijoilta on kerätty palautetta väyläopinnoista ja ohjauksesta. Opiskelijapalautteissa on kiiteltä väyläopiskelun joustavaa mahdollisuutta päästä ammattikorkeakouluun opiskelemaan ja opiskelun nopeuttamista sekä aloitusinfoja ja opiskelijan oppaan kattavaa sisältöä. Niin ammattiopiston kuin korkeakoulun puolelta saatu tuki ja ohjaus on saanut hyvää palautetta opiskelijoilta. Ryhmäytyminen ja opiskelu tutkintoryhmän mukana näkyy myös positiivisena palautteena.

Opinnot ovat sujuneet hyvin, on ollut helppoa ja mukavaa opiskella ryhmäläisten kanssa. On myös ollut kiva, ettei meitä väyläopiskelijoita ole ns. eritelty vaan hienosti olemme sulautuneet joukkoon. Olen jo AMKissa tutkinto-opiskelijana ja siirtyminen korkeakoulu opiskeluihin on sujunut jouhevasti.

Siirtyminen AMK väyläopintojen aikana on sujunut joustavasti, sillä ammattikoulu on antanut hyvin joustoa siihen. Olen kehittynyt opiskelijana ja opinnot ovat tukeneet ammattiin valmistumistani ja AMK opintoja.

Palautteissa on tullut esiin opiskelijoiden huomioidut ammattikorkeakouluopiskelun kovemmassa tahdista ja itseohjautuvuuden vaatimuksesta. Palautteissa näkyy haasteet aikataulujen myöhäisestä ilmestymisestä ja haasteet yhdistää ammattikoulu- ja ammattikorkeakouluopiskelu yhteen. Palautetta on tullut myös opintotarjonnan päällekkäisyydessä.

Aikataulusta on oltava tieto kaikilla toimijoilla, jotka opettavat/ohjaavat oppilasta. Kyllähän tämä on toimija ja hyvä järjestelmä, jotta saadaan halukkaat opiskelijat jouhevasti korkeakouluopintoihin.

Olisin kaivannut enemmän tietoja väyläopintojen etenemisestä AMK opintosuorituksiin liittyen, ja miten niiden yhdistäminen toteutetaan ammattikoulun opintosuoritusten kanssa [...] lisää huomattavasti painoarvoa vuorovaikutukselle. Lisää keskustelua alanopettajien kesken.

Kehitettävää opiskelijapalautteissa on noussut osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen käytäntöjen selkiinnyttämisessä ja väyläopintojen sijoittumisessa suhteessa ammatillisiin perustutkinto-opintoihin. Kehittämisehdotuksina palautteissa on tuotu esiin mm. tiedonkulun parantaminen ammattiopiston ja ammattikorkeakoulun opetus- ja ohjaushenkilöstön välillä.

YHTEISTYÖORGANISAATIOIDEN ASiantuntijoiden KEHITTÄMISPALAUTTEET

EPPA-hanke järjesti väyläopintojen kehittämispäivän 22.11.2018, jossa tuotettiin Väyläopintojen SWOT-analyysi yhdessä opettajien, ohjaajien, päälliköiden ja muiden koulutuksen kehittämisen asiantuntijoiden kanssa (n=27). Vahvuutena väyläopinnoissa nähtiin sen luoma joustava opintopolku ja mahdollisuus niille opiskelijoille, jotka tietävät mitä haluavat. Vahvuutena nousi esiin myös hyvä ja toimiva yhteistyö sekä ohjaus. Heikkoutena nousivat esiin aikataulut, ajoitushaasteet ja opintojen yhteensovittaminen sekä opiskelijoiden itseohjautuvuuden kehittymättömyys. Mahdollisuuksina analyysissä nostettiin esiin muun muassa korkeakoulujen ja opiskelijan itsensä saama hyöty sekä alueellinen näkökulma tehokkuuden ja laadun parantumisen ja alueellisenä ”kasvojen kohotuksena”. Uhkina analyysissä nostettiin esiin muun muassa sitoutumisen haasteet, työmarkkinoiden työvoiman tarve, tiedon puute ja opiskelijoiden jaksaminen (taulukko 2).

Taulukko 2 Väyläopintojen SWOT-analyysi

VAHVUUDET Positiivisten tekijöiden lista väyläopinnoista	HEIKKOUEDET Negatiivisten tekijöiden lista väyläopinnoista
<p>sujuvat, joustavat ja monipuoliset oppimispolut AMK-opinnot tutuiksi, kynnys madaltuu turvallinen siirtymä korkeakouluun ryhmäytyminen AMK ryhmään opiskeluaajat ja opintojen kesto lyhenevät nopeammin työelämään, enemmän tutkintoja korkeakoulututkinnon suoritusikä alenee hyvä ohjaus motivoituneet opiskelijat voi opiskella ja jäädä paikkakunnalle koulutusten yhteistyö, sujuvuus työelämän aluevaikuttavuus, elinvoima soveltuu osaamisperusteisuuteen ja reformiin</p>	<p>opintojen päällekkäisyys ajoitus, käytännöt, aikataulut HOKSiin istuminen lähipäiville etäisyys, majoitus, matkustaminen itseohjautuvuuden kehittymättömyys alan vaihto ei mahdollista tässä mallissa ohjeistukset kuntoon tiedotus ja markkinointi (vuosikello puuttuu) toimintatapojen kehittäminen</p>
MAHDOLLISUUDET Mahdollisuuksien lista väyläopinnoista	UHAT Uhkatekijöiden lista väyläopintoihin
<p>opiskelija tunnistaa opiskelukykynsä ja kehittämistarpeensa ottaa huomioon opiskelijan lähtökohdat mahdollisuus "kurkistaa" opintoja etukäteen ja saa vahvistuksen valinnalleen innostaa tulemaan korkeakouluun sellaisetkin, jotka eivät sitä ole aiemmin ajatelleet voi realisoitua se, ettei opiskelijasta ole korkeakouluun motivoituneita opiskelijoita AMKiin kerryttää jatkuvan oppimisen pisteitä osaamisen, tiedon ja taidon kehittyminen ammatillinen profiili vahvistuu malli on selkeä, yksinkertainen ja joustava, helpompi myydä, ohjata ja HOKSata yhteistyö, win-win- tilanne uusia yhteistyömahdollisuuksia rikotaan ennakoasenteita oppilaitosten yhteistyö tiivistyy mm. opot AHOT/ HOT käytännöt kehittyvät</p>	<p>opiskelijan väsyminen ja jaksaminen opiskeluvaikeudet ei ole kunnossa epärealistinen käsitys omasta osaamisesta voi johtaa keskeytykseen väyläopintojen tarjonnan muutos työmarkkina haluaa opiskelijat töihin suoraan AOsta osapuolien OPSien vertailuun ei satsata opinto-ohjaajien tiedon puute vanhat asenteet ja käytännöt käytäntöjen toimimattomuus korkeakoulututkintojen "alennusmyynti", jos ei tehdä huolella opetushenkilöstön sitoutuminen onko systeemi liian monimutkainen vaatii ohjausta kaikilta tahoilta termistö liian samankaltaista elämisen valmiudet voivat olla vasta kehityksessä vanhemmat eivät luota opiskelijan pärjäämiseen työjärjestysten järjestäminen, opintojen organisointi liian tiukat kriteerit ja määritelmät</p>

YHTEISTYÖ KEHITTYY JA KEHITTÄMINEN JATKUU

Toisen asteen ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja ammattikorkeakoulujen yhteistyön kehittäminen on tärkeää. Muuttuva toimintaympäristö asettaa haasteita yhteistyölle, mutta luo samalla myös mahdollisuuden kehittää toimintaa ja tarkastella yhteistyötä uusista näkökulmista. Toimiessaan väyläopinnot hyödyttävät kaikkia toimijoita, niin toisen asteen opiskelijaa, ammatillista toisen asteen oppilaitosta kuin ammattikorkeakouluakin.

Väyläopintojen kehittäminen jatkuu. Väyläopintojen saavutettavuuden parantamiseksi väyläopintojen pedagogisia toteutustapoja laajennetaan ja yksilöllisyyttä sekä verkkopainotteisuutta tullaan lisäämään. Esimerkiksi liiketaloudessa väyläopintojen 30 op kokonaisuutta ja siihen sisältyviä opintojaksoja on uudistettu, jotta osaamista pystyttäisiin tunnistamaan paremmin sekä pystyttäisiin vastaamaan paremmin REDUn opiskelijoiden opintopolkuun (ks. julkaisun artikkeli *Matka liiketalouden väyläopinnoista liiketoiminnan asiantuntijaksi*). Markkinoinnin ja tiedonkulun kehittämistä parannetaan, jotta ohjaushenkilöillä olisi laajempi tietoisuus väyläopintojen mahdollisuudesta ja opiskelumahdollisuudesta tiedottaminen saataisiin luontevammaksi osaksi HOKS- ja uraohjausprosessia.

Hankkeessa on tehty osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen selvitystyötä ja kartoitettu osaamisen näyttöjä osana väyläopintoja (ks. artikkeli *Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen sujuvia siirtymiä vahvistamassa*). Tehtyä selvitystä on hyödynnetty väyläopintojen kehittämisessä. Osaamisen näyttöihin liittyvä ohjeistus on lisätty väyläopiskelijan oppaaseen ja väyläopintojen nettisivulle. Esimerkiksi tieto- ja viestintätekniikassa osaamisen näytöt on kuvattu ja niihin liittyvät ohjeistukset on kiinnitetty osaksi väyläopiskelijan polkua jo heti aloitusinfoista lähtien (ks. julkaisun artikkeli *Väyläopiskelu tieto- ja viestintätekniikan koulutuksessa*). Tämä on koettu hyväksi käytännöksi ja tullaan jalkauttamaan joka koulutukseen.

Ohjausyhteistyötä on myös vahvistettu hankkeen aikana. Ohjausyhteistyöstä on koottu vuosikello ja ohjauksesta on koottu toimijoiden prosessikuvio (ks. artikkeli *Ohjausyhteistyöstä tukea opiskelijan polulle kohti korkeakoulua*). REDUn opiskelijoille järjestetään väyläinfoja ja opiskelumahdollisuuksista tiedotetaan myös hankkeen aikana kertyneiden kokemusten ja opiskelijatarinoiden kautta. Ohjeistus väyläopintojen sijoittamisesta osaksi ammatillista perustutkintoa on laadittu ja koulutuskohtainen tarkempi keskustelu käytännöistä jatkuu. Jatkossa koko toisen asteen kanssa tehtävää yhteistyötä on katsottava uusin silmin, kun Lapin lukiolaisille suunnattu Lukiosta korkeakouluun (LUKKO) -hankkeessa kehitetty Lukioväylä on tullut ammatillisen väylän rinnalle (ks. Riihiniemi 2020).

LÄHTEET

- HAMK 2019. Nopea ammatillinen väylä työelämään -opas. NOPSA – Nopea ammatillinen väylä työelämään -hankkeen loppuraportti. Hämeen ammattikorkeakoulu. Haettu 13.5.2020 osoitteesta https://www.hamk.fi/wp-c-ontent/uploads/2019/10/Nopsa_opas_laajennettu_2019.pdf.
- Ikonen, P.-E. & Voutila, K. 2018 (toim.) Jatkoväylällä: Yhteistyöllä ammatillisesta koulutuksesta ammattikorkeakouluun. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Mikkeli. Haettu 13.5.2020 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-344-110-1>.
- Löf, J. 2020. Vastuullista yhteistyötä ja sujuvia siirtymiä. LUMEN – Lapin ammattikorkeakoulun verkkolehti 1/2020. Haettu 13.5.2020 osoitteesta <https://blogi.eoppi-mispalvelut.fi/lumenlehti/2020/02/04/vastuullista-yhteistyota-ja-sujuvia-siirtymia/>.
- OKM 2017. Valmiina valintoihin 2 – Ammatillisesta koulutuksesta korkeakouluun. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:25. Haettu 29.1.2020 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-477-1>.
- OKM 2019. Katse korkealle ja horisontti laajaksi – Näkökulmia ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen yhteistyöhön. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:26. Haettu 29.1.2020 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-652-2>.
- Riihiniemi, N. 2020. Lukioyhteistyöllä matalampi kynnyks korkeakouluopintoihin. Pohjoisen tekijät – Lapin ammattikorkeakoulun blogi. Haettu 15.4.2020 osoitteesta <https://www.lapinamk.fi/blogs/Lukioyhteistyolla-matalampi-kynnyks-korkeakouluopintoihin/elbc0y4s/45b4859f-7ebo-4fea-8985-f6a0c0baffee>.